II.3. Modele științifice moderne

Organon-ul lui Karl Bühler. În lingvistica modernă, conceptul de *funcție* s-a statornicit prin studiile psihologului Karl Bühler (Verburg 1998: 1) și prin contribuțiile membrilor Cercului lingvistic de la Praga (Vachek/Dubsky 2003: 81-82), sub impulsul exercitat de concepția științifică a lui Ferdinand de Saussure.

Reprezentant al școlii de psihologie cognitivă de la Würzburg, Karl Bühler (1879-1963) este considerat unul din fondatorii semioticii și psiholingvisticii actuale, iar opera sa „s-a dezvoltat prin apropierea îndelungată și creativă a trei tradiții: filosofică, psihologică și lingvistică. Fără a avea pretenția noutății, Bühler a unit cele trei filoane într-un proiect semiotic coerent și cuprinzător" (Innis, în Posner/Robering/Sebeok 1998/II: 2198).

Cercetător pasionat al fenomenelor deictice și simbolice care pun în evidență specificului limbajului uman, Bühler a dezvoltat un model semiologic al comunicării care a stimulat emergența altor concepții științifice de mare valoare, precum modelul avansat de Roman Jakobson, teoria lui André Martinet sau perspectiva asumată de E. Coșeriu.

Reperul indicat de Bühler ca fundament al propriului sistem teoretic este dialogul lui Platon, *Cratylos*[1], în care filosoful grec distinge trei instanțe ale comunicării: locutorul, interlocutorul și realitățile despre care cei doi vorbesc (cf. Diagrama 2).

[1] „Cred că Platon a avut o idee bună când, în *Cratylos*, afirmă că limba este un *organum* prin intermediul căruia cineva informează pe altcineva despre ceva" (Bühler 2011: 30).

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

Diagrama 2: Modelul platonician

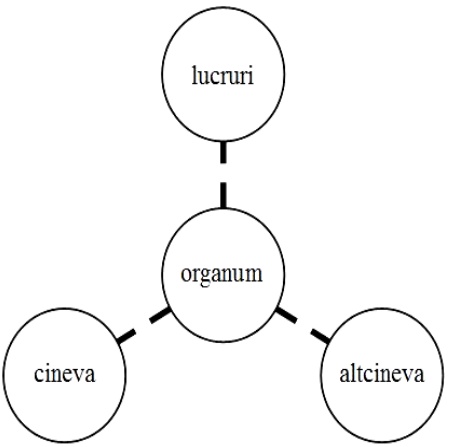

Dacă, pentru Platon, „structurile limbii sunt obiecte de tipul ideilor, în termenii logicii moderne ele sunt clase de clase, precum numerele sau obiectele ce aparţin nivelului superior de formalizare în gândirea ştiinţifică" (Bühler 2011: 70), ceea ce înseamnă că limba este un sistem de clase de semne şi de tipuri de relaţii între semne, un tezaur existent în conştiinţa vorbitorilor, aflat la baza actelor de vorbire individuală.

De altfel, distincţia limbă-vorbire problematizată de Ferdinand de Saussure şi de alţi învăţaţi i-a servit lui Bühler pentru a arăta că a vorbi este actul individual prin care se atribuie o semnificaţie unui mijloc lingvistic formal (fenomenul sonor concret), iar rezultatul acestei acţiuni, considerat în afara producerii sale, este o formă lingvistică abstractă, o „clasă de clase" cu valoare funcţională în planul limbii-sistem (Coşeriu 2004: 50). Mai simplu spus, în negocierea comunicativă dintre vorbitori se creează forme şi sensuri iniţial individuale şi concrete,

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

care mai apoi se pot cristaliza în limbă ca unități distinctive și semnificative de ordin superior, abstract.

Elementele limbii-sistem se actualizează dinamic în vorbire. De exemplu, prefixele românești *in-*/*im-* și *ne-* fac parte dintr-un microsistem de prefixe de negare[2] menite să exprime diverse valori negative[3] de sens. În planul limbii-sistem, respectivele valori reflectă pertinența opoziției *negativ-pozitiv*. În conștiința generațiilor succesive de vorbitori, opoziția își păstrează relevanța, deși originea unităților lingvistice prin care ea se exprimă devine indiferentă, mai important fiind randamentul funcțional[4] al semnelor întrebuințate. În cazul elementelor lexicale formate cu ajutorul prefixelor *in-*/*im-* și *ne-*, se observă că în vorbirea actuală s-au încetățenit dublete în care unul din termeni este, de obicei, un împrumut (derivat cu prefix în limba de proveniență), iar un altul este format prin derivare pe terenul limbii române. Ilustrează această dinamică dublete adjectivale precum

[2] Microsistemul prefixelor românești de negare este reflectat de următoarele unități: „*a* (cu varianta *an-* înainte de vocală), *anti-*, *contra-*, *de-*, *des-* (cu varianta *dez-* înainte de vocală sau consoană sonoră), *dis-*, *in-* (cu variantele *im-*, înainte de labialele *p* și *b* și *i-* înainte de *l-*, *r-*, *m-*), *ne-*, *non-*." (Florea 1968: 62).

[3] De pildă, „prefixul *a-* privează lexemul de calitatea sa fără a adăuga nimic", „prefixul *anti-* arată nu numai negare, ci și o opoziție activă", iar „prefixul *in-* neagă calitatea și exprimă calitatea opusă" (Florea 1968: 67). Aceste valori pot fi observate dacă se analizează seria de adjective *moral - amoral - imoral - antimoral*, din care numai cuvântul *antimoral* este creat pe terenul limbii române și folosit ocazional în vorbire. Crearea termenului *antimoral* (împotriva moralei) s-a realizat, probabil, sub impresia faptului că adjectivele *amoral* și *imoral* sunt formate prin derivare, deși ele sunt împrumuturi din limba franceză, nefiind derivate create pe terenul limbii române.

[4] Pe baza unui inventar lexical realizat prin consultarea mai multor dicționare explicative ale limbii române, Florea (1968: 62-63) observă că au randament funcțional ridicat prefixele de negare *des-*, *in-* și *ne-*, ceea ce înseamnă că acestea contribuie în cea mai mare măsură la formarea de derivate cu valoare negativă, însă, în planul vorbirii (al textelor), derivatele cu prefixul *ne-* sunt folosite mai frecvent decât cele cu formate cu prefixul *des-*.

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

imperturbabil - neperturbabil[5], *inconcludent*[6] *- neconcludent*, *intraductibil*[7] *- netraductibil* ș.a. Randamentul funcțional al termenilor ce alcătuiesc asemenea perechi este, în mod evident, diferit, o dovadă importantă fiind faptul că unele elemente lexicale, în speță *neperturbabil* și *inconcludent*, indică fluctuații de uz; nu toate creațiile vorbitorilor se cristalizează în normele și în sistemul limbii.

Modelul asumat de Karl Bühler privește rolurile și valorile semnelor folosite în procesul de comunicare, funcționarea acestora (Leeuwen 2005: 78) fiind interogată din unghiul unui EU (identificând persoana care face comunicarea), al unui TU (identificând persoana cu care se comunică) și al unui EL/EA (identificând persoana, obiectul sau fenomenul despre care se comunică).

Cei trei poli funcționali (Labov 2010: 371), *emițătorul*, *destinatarul* și *lumea* conturează ipostaze valorice distincte ale semnelor lingvistice: „Cercul din mijloc simbolizează fenomenul acustic concret. Trei factori variabili concură pentru a-i conferi în trei moduri diferite caracterul de semn. Laturile triunghiului înscris în cerc simbolizează acești trei factori. [...] Liniile paralele simbolizează funcțiile semantice ale semnului lingvistic

[5] „Ei, bine, jubilației noastre constante și *neperturbabile*, iată că i s-a juxtapus, brusc și cu brutalitate, cea imundă a corifeului „României Mari". Val Gheorghiu, „Dacă nici Europa liberă, atunci...?", *Ziarul de Iași*, 9.12.2003, ediție electronică www.ziaruldeiasi.ro/editorial/daca-nici-europa-libera-atunci~ni37l2.

[6] „Cum, în sfârşit, să vezi ceva concludent în simple note *inconcludente* prin ele însele, şi despre care nu ştim încă bine - chiar atunci când au fost tipărite în culegeri învăţate - dacă sunt întotdeauna ale lui Eminescu, sau nu cumva reprezintă simple traduceri, conspecte, ecouri ale gândurilor altora?", *Revista 22*, ediție electronică, http://www.revista22.ro/eminescu-sau-gnduri-despre-omul-deplin-al-culturii-romnesti-47569.html, 16.09.2014.

[7] În unele dicționare românești se oferă explicația că termenul este împrumutat din limba italiană (adj. *intraductibile*), în timp ce antonimul său, adj. *traductibil*, este explicat fie ca împrumut din limba italiană (*traductibile*), fie drept calc creat după adj. fr. *traduisible*.

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

(complex). Acesta este *simbol*, în virtutea coordonării cu obiectele și stările de lucruri, este *simptom* (indiciu), în virtutea dependenței de emițător, ale cărui stări interioare le exprimă, și este *semnal*, în virtutea apelului către receptor, ale cărui acțiuni interioare și exterioare le orientează, așa cum fac și celelalte semne comunicative" (Bühler 2011: 35).

Prin urmare, unul și același complex sonor concret este semn în raport cu obiectul pe care îl reprezintă, are valoare expresivă în raport cu emițătorul și valoare de apel, în raport cu destinatarul (cf. Diagrama 3). Cele trei tipuri de valoare - simbol, simptom și semnal - sunt valențe ale semnelor limbii (Bühler 2011: 70).

Diagrama 3: Modelul bühlerian

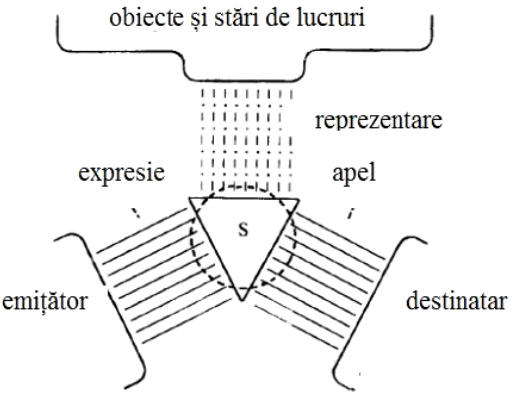

Valențelor le sunt asociate funcții corespunzătoare: *Darstellung* (reprezentare), *Ausdruck* (semnal sonor) și *Appell* (apel). Altfel spus, prin funcția de reprezentare, limba este un mijloc de reflectare a lumii, prin funcţia expresivă, ea este instrument de exprimare a personalității vorbitorului și, prin funcția de apel, mijloc de influențare a ascultătorului.

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

Lingvistul american William Labov (n. 1927) observă că „modelul tripartit al funcțiilor limbajului avansat de Bühler admite opoziția între funcția de reprezentare și cele de tip social, cea *expresivă* și cea *directivă* (de apel - n.r.). Conform datelor furnizate de studiile recente de sociolingvistică, au funcție expresivă informațiile despre trăirile vorbitorului, despre vârstă și gen, despre apartanența etnică a acestuia, despre statutul său socioeconomic și despre identitatea sa locală - și toate acestea sunt aspecte binecunoscute ale variației sociolingvistice. Au funcție directivă acomodarea [vorbitorului] cu ascultătorii, reglarea distanței sociale, politețea și respectul, adecvarea stilistică și așteptările receptorilor ” (Labov 2010: 371).

Interpretarea oferită de Labov ne permite să înțelegem că, în actul de comunicare, cele trei funcții se actualizează simultan, totuși diferențiat (Rathert, în Strazny 2005: 158), aspect subliniat de Bühler însuși, atunci când afirmă că funcția de reprezentare rezultă din negocierea în care se angajează protagoniștii comunicării, fiecare având o viziune proprie asupra realității: „Deși nu disputăm dominația funcției de reprezentare a limbii, în cele ce urmează e potrivit să încercăm să o delimităm. Noțiunea de ‘lucruri’ sau, mai adecvat, perechea conceptuală ‘obiecte și stări de lucruri’ nu surprinde în întregime pentru ce sunetul este un fenomen mediator, un mediator între vorbitor și ascultător. Mai degrabă, fiecare din cei doi participanți are propria poziție în configurarea situației de comunicare, adică, pe de o parte, emițătorul este agentul actului de a vorbi, subiectul vorbirii, iar, pe de altă parte, destinatarul este cel căruia i se vorbește, adresantul respectivei acțiuni. Ei nu sunt simple elemente implicate în mesaj, ci parteneri ai unui schimb și aceasta este rațiunea ultimă pentru care e posibil ca sunetul, în calitate de mediator, să dezvolte o relație de semnificare pentru fiecare participant.” (Bühler 2011: 37-38).

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana ’98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

Unii semioticieni apreciază că cele trei funcții (reprezentativă, expresivă și apelativă) oglindesc corelații stabilite în câmpul protagoniști-limbă-realitate prin care nu se pune în lumină doar întrebuințarea limbii ca mijloc de înțelegere interumană, ci funcționarea tuturor tipurilor de semne (Innis, în Posner/Robering/Sebeok1998/II: 2200).

Această lărgire de cadru interpretativ sugerează că „potențialul euristic al modelului lui Bühler se extinde dincolo de cadrele psiholingvisticii către estetică (Jakobson și Școala de la Praga), teoria actelor de limbaj, fundamentele epistemologiei și semiotica comparată, deoarece concepția sa este, în același timp, matrice, model și resursă" (Innis, în Posner/Robering/Sebeok 1998/II: 2203).

Funcționalismul praghez. Contribuțiile remarcabile ale lingviștilor din școala pragheză constituie un stadiu de referință în dezvoltarea lingvisticii. Fondat în 1926, Cercul lingvistic de la Praga a dezvoltat și rafinat programul teoretic saussurian și a impus ca esențială cercetarea din perspectivă sincronică a limbii, cu instrumente metodologice de tip structural și funcțional. Deși lucrările savanților din această școală nu s-au dezvoltat într-un cadru ideologic unitar, multe dintre ele s-au dovedit deschizătoare de drumuri în descrierea limbii ca sistem abstract de semne și de relații între semne (Hajičová, în Brown 2006/X: 62).

În cercetarea stilistică, lingviștii din Cercul de la Praga valorifică două noțiuni fundamentale, asupra cărora vom insista în cele ce urmează: noțiunea de *funcție* și noțiunea de *stil funcțional*.

Considerarea limbii ca mijloc de comunicare caracterizat de variația uzului a avantajat acceptarea tezei că, prin raportare la polii cadrului comunicativ (loc, timp, protagoniști, tematică, caracteristici ale mesajului transmis), orice idiom se stratifică

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

funcțional. În consecință, teza stratificării funcționale a limbii a impulsionat cercetările de sociolingvistică și de lingvistica textului (Hajičová, în Brown 2006/X: 64) și a legitimat stilistica drept ramură cu drepturi depline a lingvisticii.

În ceea ce privește noțiunea de funcție, învățații școlii lingvistice de la Praga au considerat că valorile cu care sunt întrebuințate unitățile lingvistice reliefează felul în care limba este structurată. Pornind de la premisa că relațiile dintre elementele constitutive ale limbii pot avea relevanță diferită în condiții distincte de uz, lingviștii praghezi au privilegiat analiza rolurilor pe care unitățile lingvistice le îndeplinesc în anumite condiții de comunicare. Trebuie arătat că, în viziunea membrilor Cercului de la Praga, limba este concepută ca sistem de semne organizate pe nivele, unitățile fiind ierarhizate de la un nivel la altul. Noțiunea de *funcție* este, deci, implicată în descrierea relațiilor dintre entitățile de același rang ale limbii sau dintre unitățile de rang superior și cele de rang inferior[8] (Čermak/Hajičová, în Vachek/Dubsky 2003: 7).

În delimitarea unităților și nivelelor limbii, membrii cercului praghez introduc câteva inovații importante și deosebit de rodnice în cercetarea ulterioară. Nivelelor lingvistice recunoscute prin tradiție - fonologic, morfologic, lexical și sintactic - le este adăugat un nivel al *colocațiilor*, de care aparțin construcțiile idiomatice (*frazemele*) și, în unele contribuții, un nivel *hipersintactic*, al unităților mai ample decât enunțul, de tipul unui discurs sau text.

Pentru fiecare unitate a fiecărui nivel - fonem, morfem, lexem, enunț - se identifică rolul (sau rolurile) de bază. *Fonemele* au *funcție distinctivă*, adică ajută la conturarea deosebirilor dintre cuvinte, după cum se observă din șirul *to**p**-to**t**-to**c**-to**n***, și au

[8] Fonemele au funcția de a alcătui morfeme, din morfeme se alcătuiesc cuvinte, iar din cuvinte, grupuri de cuvinte și enunțuri.

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

funcție delimitativă (discretă), adică semnalează limitele dintre unități de rang superior. *Morfemele* au funcție *semnificativă*, ceea ce înseamnă că sunt cele mai mici unități purtătoare de sens. Cuvintele (lexemele) au *funcție denominativă*, dat fiind că ele denumesc elemente ale realității, iar *enunțurile* au *funcție comunicativă*.

Totodată, din unghiul distincției limbă-vorbire s-a făcut diferența între invariante și variante. Limba-sistem, ipostaza *langue* în modelul saussurian, este constituită din foneme, morfeme, cuvinte (ca reflectări noționale) și enunțuri (ca scheme abstracte), în timp ce în vorbire, ipostaza *parole* în modelul saussurian, există variante sonore (alofone), variante poziționale ale morfemelor (alomorfe), cuvinte (ca realizări de sens) și enunțuri (ca propoziții și fraze concrete). Mai mult decât atât, unități precum fonemele, morfemele și cuvintele sunt descrise prin recurs la conceptul de *trăsătură distinctivă*, definit ca proprietate a cărei prezență sau absență determină deosebirile între două unități de același rang. Dacă adăugăm că membrii Școlii de la Praga au introdus în analiza lingvistică noțiuni capitale precum *marcă*, *dependență* sau *valență*, necesare pentru a descrie libertățile și constrângerile combinatorii dintre constituenții enunțurilor, trebuie acceptat că aceste inovații terminologice și metodologice s-au dovedit, în timp, deosebit de influente.

Succintul inventar de noutăți are menirea de a accentua solidaritatea dintre noțiunea de funcție și cea de variație, iar concluzia pe care o putem desprinde este că, în viziunea lingviștilor din Cercul de la Praga, variația se manifestă, pe de o parte, la fiecare nivel de limbă și, pe de altă parte, se realizează fie în planul expresiei unei unități lingvistice date, fie în planul conținutului, fie în ambele.

În mod firesc, ca și alte tipuri de variație, variația stilistică a făcut obiectul mai multor studii interesate să dezvăluie

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

mecanismele expresivității. În prelungirea preocupărilor de stilistică identificate de Charles Bally, stilisticienii din școala pragheză s-au interesat de automatismele verbale cu resort afectiv, însă au depășit acest teritoriu restrâns de investigație științifică prin adoptarea perspectivei funcționale: faptele de stil iau naștere ca urmare a exercitării unei intenții de comunicare. Această configurare a obiectului de cercetare al stilisticii are la bază o accepție a stilului înrudită cu viziunea vechilor retori: „stilul este o modalitate de a utiliza, în enunțuri, resursele de limbaj în funcție de scop, formă și situație, și în acord cu intențiile individuale (afective, estetice etc.) ale unui vorbitor (scriitor)" (Vachek/Dubsky 2003: 151).

O primă clasă de cercetări a avut ca nucleu de interes chestiunea funcțiilor pe care le îndeplinește limba în procesul de comunicare și nu e lipsit de importanță să adăugăm că preocupările savanților din cercul praghez au avut profil interdisciplinar, prin interesul constant arătat problemelor de teorie și analiză literară, estetică și folclor. În acest cadru larg de preocupări, noțiunea de funcție le-a servit membrilor Cercului de la Praga pentru a trasa diferențele dintre diverse coduri culturale. Din punct de vedere funcțional, codurile culturale nu sunt altceva decât ierarhii de norme prin care se reglează dinamica valorilor socio-culturale (Culler, în Preminger/Brogan 1993: 1215-1216).

În teoretizarea dimensiunii stilistice a comunicării, unii dintre reprezentanții marcanți ai școlii pragheze au angajat trei concepte operaționale: *funcție*, *normă* și *valoare*. Dialectica raporturilor dintre cele trei noțiuni l-a condus pe esteticianul ceh Jan Mukařovský (1891-1975) către stabilirea unei tensiuni fertile între creativitatea individuală, grație căreia iau naștere valori stilistice inedite, și tradiția lingvistică a comunității, prin care se asigură stabilitatea unor modele și habitudini expresive. Ideile lui Mukařovský (în Garvin 1964: 31-69) s-au dovedit extrem de influente în dezvoltarea unor modelelor de descriere funcțională a

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

variației stilistice și constituie, încă, un reper în interpretarea literaturii din perspectivă structural-funcțională.

În concepția lingvistului praghez, *funcția estetică*[9] întreține nașterea valorilor stilistice originale. Prin contrast, *norma estetică*[10], interpretată ca ansamblu de convenții expresive, asigură statornicia constantelor stilistice de tip individual sau colectiv. Altfel spus, funcția estetică și norma estetică sunt polii spectrului de valori stilistice dintr-o limbă.

Vitalitatea stilistică a unei limbi se manifestă prin opoziția[11] dintre acțiunea funcției estetice, înțeleasă ca vector care privilegiază originalitatea și unicitatea valorilor stilistice, și acțiunea normei estetice, înțeleasă ca forță ce guvernează deprinderile expresive ale indivizilor și comunităților. Prin urmare, orice valoare stilistică (estetică, în terminologia lui Jan Mukařovský) este „sinteza dialectică între cei doi poli ai esteticului".

Solidaritatea celor două forțe care asigură existența valorilor stilistice se întemeiază pe două precepte: 1) faptele de stil se

[9] „[Funcția estetică] transformă orice obiect la care face trimitere în fapt estetic; de aceea, se manifestă adesea ca o nuanță efemeră atribuită obiectului, ca un accident generat printr-un raport singular și momentan între subiect și obiect" (Mukařovský, în Garvin 1964: 31).

[10] „norma estetică „desprinde" esteticul de obiectul sau de subiectul individual pentru a-l transforma într-o relație generală între om și lumea obiectelor" (Mukařovský, în Garvin 1964: 31).

[11] Între *funcția estetică* și *norma estetică* „există o opoziție directă în sensul unei antinomii între forțe înrudite, dar opuse. Pentru a oferi o identitate terminologică acestei opoziții, vom numi *estetic nestructurat* polul format de funcția estetică pură și liberă de condiționări, iar polul opus al normei estetice, *estetic structurat*. Esteticul structurat și cel nestructurat guvernează, deopotrivă, întregul spectru lingvistic" (Mukařovský, în Garvin 1964: 31).

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

constituie în întreg materialul limbii[12] şi 2) faptele de stil sunt de natură dinamică[13].

Sub acţiunea funcţiei estetice se dezvoltă fenomene expresive incluse de Mukařovský în categoria *esteticului nestructurat*, deoarece au în comun tendinţa spre unicitate, în timp ce fenomenele expresive ce ţin de norma estetică sunt incluse în categoria *esteticului structurat*, caracterizat de supraindividualitate şi stabilitate. Importanţa metodologică a celor două noţiuni este clar reliefată de esteticianul praghez: „dacă totuşi vrem să facem diferenţa între esteticul nestructurat şi cel structurat, e necesar să folosim aceste concepte pentru a sublinia antinomia internă conţinută în estetic, antinomia între libertate şi constrângere, între unicitate şi generalitate" (Mukařovský, în Garvin 1964: 45).

Valorile stilistice incluse în categoria *esteticului nestructurat* sunt determinate de contextul în care se manifestă, au efect imediat şi intensiv şi sunt legate „indisolubil de întrebuinţarea directă a limbii pentru un singur, şi, în acest sens, unic, răspuns verbal care este aşa-numitul *enunţ*" (Mukařovský, în Garvin 1964: 35). Caracteristica acestor fapte expresive constă în efectul surprinzător, neaşteptat, inedit pe care îl au fie din perspectiva emiţătorului, fie din perspectiva destinatarului. Nu este, deci, greşit să afirmăm că fiecare din cei doi protagonişti ai comunicării are rol activ în constituirea valorilor stilistice. În acelaşi timp, esteticul nestructurat se poate manifesta şi independent de voinţa emiţătorului şi poate trezi interesul receptorului, caz în care atenţia acestuia din urmă este atrasă „de

[12] „Esteticul trebuie căutat în limbă în toate formele de răspuns verbal, nu numai acolo unde este predominant, aşa cum e cazul poeziei" (Mukařovský, în Garvin 1964: 33).

[13] „tranziţia de la vorbirea neutră estetic la vorbirea colorată estetic sau chiar la vorbirea saturată de funcţia estetică, dar şi translaţia în sens opus se manifestă fără nicio dificultate în cadrul aceluiaşi enunţ" (Mukařovský, în Garvin 1964: 33).

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

la mesaj către semnul lingvistic ca atare, către proprietăţile şi alcătuirea sa, pe scurt, către structura internă a semnului" (*idem*). Efect eufonic nesupus voinței vorbitorilor poate fi descoperit, de pildă, în cuvinte precum *etate*, *potop, rever, rotitor*, care își păstrează forma sonoră și sensul indiferent că sunt citite de la stânga la dreapta sau invers.

Tot în categoria esteticului nestructurat sunt înglobate și faptele de stil care țin de plăcerea de a imita. „Dacă auzim sau citim o expresie sau o construcție care ne place, avem dorința, uneori prea mare, de a o relua. O imitație care se răspândește ca o molimă devine modă lingvistică" (Mukařovský, în Garvin 1964: 35). Spre exemplu, la mijlocul anilor 2000, a fost difuzată în România o serie de videoclipuri publicitare prin care se făcea reclamă unei băuturi alcoolice, coniacul „Unirea". Ispirate de anecdote muncitorești, spoturile au făcut celebre două personaje, Dorel și Gogu, și unele din replicile rostite de eroii reclamelor: „Gogule, probleme, mă?" și „Ne mișcăm și noi mai cu talent ?". Popularitatea uriașă a respectivelor producții publicitare a favorizat transformarea numelor de personaje în substantive comune conotate ironic („Monologul este specialitate *gogilor* și *doreilor* care au sufocat cultura română"[14]) și au grăbit încetățenirea replicilor în mentalul colectiv, aspect probat de folosirea sau prelucrarea lor în alte tipuri de creații, cum ar fi titlurile de ziare[15] și lozincile umoristice[16].

[14] http://anisway.blogspot.ro/2011/09/carte-carturesti-cartarescu.html.
[15] „*Gogule, probleme, mă?* Nici nu și-a luat bine bolidul de aproape 200.000 de euro, că Honorius Prigoană l-a și băgat în service", titlul unui articol din cotidianul *Cancan*, 30.01.2013, ediție electronică:
http://www.cancan.ro/showbiz/showbiz-intern/nu-si-a-luat-bine-bolidul-de-aproape-200-000-de-euro-ca-honorius-prigoana-l-a-si-bagat-in-service.html.
[16] „Votăm și noi *mai cu talent*?", Radio Guerilla, 2.11.2014.

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

În esență, din categoria esteticului nestructurat fac parte atât fapte de stil voluntare cât și involuntare, atât individuale cât și colective, condiția fiind ca ele să dezvolte efecte-surpriză.

Pe de altă parte, valorile stilistice incluse în categoria *esteticului structurat* sunt realizări care pun în lumină existența celuilalt pol al spectrului stilistic al unei limbi, norma estetică. În viziunea savantului ceh, norma estetică (stilistică, în terminologia actuală) nu se confundă cu regulile explicite. Condiția necesară și fundamentală pentru existența unei norme stilistice, scrie Mukařovský (în Garvin 1964: 44), nu e stabilitatea, cu toate că unele norme stilistice pot atinge acest stadiu, ci consensul general, acordul spontan al membrilor dintr-o anumită comunitate cu privire la valorificarea unui anumit procedeu expresiv.

Normele stilistice, atât cele implicite cât și cele explicite, evidențiază stratificarea funcțional-expresivă a limbii, dacă e să menționăm doar variantele majore: limba populară și limba literară, limba vorbită și cea scrisă. În același timp, normele stilistice pun în valoare conformarea uzului lingvistic cu marile domenii de activitate și de comunicare (religia, știința, literatura, presa etc.). Aceste seturi de convenții asumate de vorbitori depind de caracteristicile limbii a cărei stratificare funcțională o asigură și au caracter istoric, fiind supuse schimbării și rezultând din eforturile unor generații succesive de vorbitori. Valorile stilistice din categoria esteticului structurat sunt ilustrări ale echilibrului între libertățile și constrângerile impuse de resursele limbii și asumate de vorbitori. În aceeași linie de interpretare, stilisticianul român Tudor Vianu observa că valorile stilistice care oglindesc deprinderile expresive ale diverselor categorii de vorbitori fac parte din așa-numitele „stiluri ale vorbirii": „Când cineva moare, redactorul unui act oficial va scrie că *a decedat* sau *a încetat din viaţă*, în timp ce un preot va spune că *şi-a dat obştescul sfârşit* sau *a adormit întru Domnul*. Nucleul fiecăreia din aceste comunicări paralele este același, dar notele însoțitoare variază, indicând de

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

fiecare dată punctul de vedere deosebit din care obiectul comunicării a fost considerat, cu discrete sublinieri afective, mai ales în ultimele exemple. Suma acestor note însoţitoare, obţinute în cazurile citate prin variaţii lexicale sau prin termeni figuraţi (...) alcătuieşte „stilul vorbirii." (Vianu 1968: 45).

Prin raportare la dihotomia saussuriană *langue – parole* (Tabelul 6), Jan Mukařovský argumentează că cele două ipostaze ale esteticului se manifestă în aspectul *parole* şi propune, în interiorul *vorbirii*, realizarea unei ierarhii a valorilor funcţional-expresive:

Tabelul 6: Ipostazele esteticului, în concepţia lui Jan Mukařovský

Limbă	*Vorbire*	*Ipostază estetică*
„Limba (*langue*) în sine, ca sistem, este neutră din punct de vedere estetic, din moment ce nu există nici un fel de ansamblu de norme estetice care să-i corespundă"	*Vorbirea ca ansamblu de convenţii supraindividuale*: convenţii supraordonate enunţurilor individuale şi reunite sub denumirea *parole*.	estetic structurat (normă estetică)
	Vorbirea individuală: esteticul se manifestă într-o manieră sistematică, dar nu este lipsit de unicitate, din moment ce este legat de o personalitate unică şi, din acest punct de vedere stă în sfera esteticului nestructurat.	estetic nestructurat (funcţie estetică)
	Enunţ propriu-zis: funcţia estetică apare în stadiu „pur" şi impune nuanţa de unicitate şi irepetabilitate, în acord cu natura esenţială a enunţului.	estetic nestructurat (funcţie estetică „pură")

Diferenţierea pe care învăţatul praghez o propune între planul enunţului, planul vorbirii individuale şi planul convenţiilor supraindividuale aduce în prim plan o clasificare sistematică şi judicioasă, cu trei clase de stiluri: a) *stil al textului/discursului*, b) *stil individual* şi c) *stil colectiv*.

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

Identitatea fiecărui stil este determinată de dialectica opoziției[17] dintre funcția estetică (forța inovatoare) și norma estetică (forța conservatoare). Așa cum creațiile stilistice originale tind să se cristalizeze în constante stilistice, tot astfel valorile stilistice care s-au impus ca modele pot fi reînnoite prin acțiunea creativității. Pe de o parte, inovațiile expresive ale indivizilor înzestrați devin embleme stilistice ale acestora și, în anumite condiții, pot intra în patrimoniul expresiv al comunității de care respectivii indivizi aparțin. Pe de altă parte, valorile stilistice din tezaurul lingvistic al colectivității pot căpăta noi străluciri expresive în actele verbale ale indivizilor cu o conștiință lingvistică de excepție.

Prin explorarea raporturilor dintre noțiunile care alcătuiesc triada *funcție-normă-valoare*, Jan Mukařovský a dezvoltat o teorie structurală și funcțională remarcabilă și cu multiple valorificări interdisciplinare.

Noțiunea de stil funcțional. În concordanță cu estetica funcțională a lui Mukařovský, alți membri ai Cercului de la Praga au studiat variația stilistică din perspectiva tiparelor expresive generice de uz comun în anumite sfere de activitate și comunicare umană. Numite *stiluri funcționale*, aceste tipare condiționate socio-cultural și funcțional sunt constituite din constantele expresive din comunicarea grupurilor care alcătuiesc societatea.

O primă taxonomie a stilurilor funcționale este propusă de Bohuslav Havránek (1893-1978), în studiul intitulat *Diferențierea funcțională a limbii standard* (în Garvin 1964). În concepția lui Havránek, variația stilistică se manifestă la toate nivelele limbii,

[17] „Nu avem de-a face cu două categorii mutual exclusive, ci cu două aspecte opuse ale aceleiași atitudini umane față de un sistem de semne cum este limba (...); relația lor mutuală poate fi numită polaritate, sau, în alți termeni, esteticul structurat și cel nestructurat formează în limbă (sau în orice alt domeniu de manifestare) o antinomie dialectică care, deopotrivă, le ține împreună și le separă" (Mukařovský, în Garvin 1964: 63).

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

dat fiind că „în actul concret de comunicare, utilizarea (selecţia) mijloacelor lingvistice este determinată de scopul enunţului și orientată spre funcţia actului de comunicare". În alţi termeni, vorbitorul își modelează comportamentul comunicativ conform factorilor care determină situația de comunicare, cele mai importante condiționări fiind, în accepția lingvistului praghez, resursele lingvistice pe care vorbitorul le are la dispoziție și finalitățile comunicărilor pe care el le realizează.

Din această adecvare la situație decurge specializarea funcțional-expresivă a unora din mijloacele lingvistice folosite pentru a comunica despre anumite realități, aspect care poate fi cu ușurință urmărit când se analizează specializările semantice ale unor cuvinte. Spre exemplu, în domeniul medical, substantivul *operație* (MDA 2010/II: 215) înseamnă 'intervenție chirurgicală', în limbajul militar are înțelesul 'acțiune militară de amploare în vederea realizării unui plan strategic sau a sarcinilor subordonate acestuia', în matematică termenul este folosit cu sensul 'procedeu prin care se obțin unul sau mai multe elemente ale unor mulțimi', iar în sfera financiar-bancară cuvântul este întrebuințat cu alte valori semantice: 1. 'efectuare a unei tranzacții financiare sau comerciale'; 2. 'înregistrarea unei tranzacții într-un registru'.

Deosebirile funcțional-expresive nu se manifestă doar la nivel lexico-semantic, ci și la nivel fonetic și/sau gramatical. De pildă, la nivel fonetic, stilului științific îi sunt proprii creațiile lexicale formate cu afixoide de circulație internațională, având sonoritate nespecifică limbii române, cum ar fi prefixoidul *ptero-*, element de compunere savantă cu semnificația '(referitor la) aripi', '(cu sau) de aripi', prezent în termeni ca *pterodactil*, *pretopod*, *pterozaur* ș.a. (cf. MDA 2010/II: 588). În plan gramatical, o caracteristică expresivă a stilului științific este *sintaxa mixtă* rezultată din împletirea semnelor lingvistice cu semne simbolice și cu imagini grafice (Irimia 1980: 159). Astfel, ilustrarea celebrei teoreme a lui Pitagora, „în orice triunghi

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

dreptunghic suma pătratelor catetelor este egală cu pătratul ipotenuzei", se poate reda printr-o ecuație, $a^2 + b^2 = c^2$, în care *a* și *b* sunt simboluri ale lungimilor catetelor, iar *c* simbolizează lungimea ipotenuzei.

Revenind la distincțiile avansate de Havránek, merită întărită validitatea observației că „diversele mijloace, mai ales cele lexicale şi sintactice, de diferenţiere funcţională şi stilistică nu formează numai un inventar de cuvinte şi forme gramaticale diferite, ci şi diferite moduri de folosire a elementelor lingvistice sau de adaptare specială, în funcţie de finalitatea limbii standard". (Havránek, în Garvin 1964: 4).

În acest cadru conceptual, savantul ceh fructifică noțiunile de *funcție*, *dialect funcțional* și *stil funcțional* pentru a interpreta în spirit saussurian deosebirile expresiv-funcționale din limbile naturale. Funcția de comunicare a limbii se manifestă, afirmă Havránek, în patru ipostaze funcționale: 1. *comunicativă* (proprie conversației de zi cu zi), 2. *tehnic-uzuală* (proprie îndeletnicirilor obișnuite), 3. *tehnic-teoretică* (proprie activităților științifice) și 4. *estetică* (proprie comunicării artistice). În limba-sistem, aceste funcții determină patru configurații stilistice dominante, numite *dialecte funcționale*: 1. conversațional, 2. practic, 3. științific și 4. poetic. Dacă dialectele funcționale sunt „oglinzi" ale variației stilistice în limba-sistem, diferențele expresive din vorbire se încheagă în *stiluri funcționale*: „diferenţa între *stil funcţional* şi *dialect funcţional* constă în faptul că stilul funcţional este determinat de finalitatea specifică a unui răspuns verbal dat - e o funcţie a unui răspuns verbal (a actului de vorbire, „parole"), în timp ce dialectul funcţional e determinat de scopul general al ansamblului structurat de mijloace de expresie, e o funcţie a structurii lingvistice („langue")" (Havránek, în Garvin 1964: 16).

În calitatea lor de configurații expresive realizate în planul *parole*, adică în plan discursiv și/sau textual, *stilurile funcționale*

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

se clasifică în raport cu două categorii de factori: a) *finalitatea specifică* a răspunsului verbal şi b) *modalitatea* de răspuns verbal.

Conform *finalităţii specifice* (scopului comunicativ) există cinci categorii de stiluri funcţionale: 1. *uzual* (comun), *informativ*; 2. *exortativ*, *persuasiv*; 3. *explicativ generic* (*popular*); 4. *explicativ tehnic* (*expozitiv*, *argumentativ*) şi 5. *codificat*.

Conform *modalităţii* de răspuns, stilurile funcţionale se deosebesc după două tipuri de opoziţii: *privat - public* şi *oral - scris*. Stilurile *orale* pot fi: private (*monologul* şi *dialogul*) şi publice (*discursul* şi *dezbaterea*). Nu se oferă exemple pentru stilurile *scrise* private (deşi în această categorie pot fi incluse *scrisoarea* şi *jurnalul intim*), însă *stilurile scrise publice* sunt evidenţiate de texte precum: a) anunţul şi afişul; b) articolele gazetăreşti şi c) cărţile.

Comentariul de ansamblu care se impune în legătură cu această clasificare este că stilurile funcționale sunt conturate din perspectivă sincronică, fără a se insista asupra implicațiilor de natură evolutivă. Așa cum observă T. Vianu, stilurile sunt configurații cu dublă identitate: sistematică și istorică, iar nuanțarea învățatului român ne permite să constatăm că în epoci istorice distincte configurația stilistică a unei limbi poate fi sensibil diferită, aspect întărit de cercetările de istoria limbii, în general, și a limbii literare, în particular.

Trasarea unor delimitări stilistice în limba aflată în uz la un moment dat este o cale dificil de urmat în condițiile în care nu toți cercetătorii interpretează cu aceleași etaloane stratificarea stilistică a limbii, iar acest factor mai degrabă subiectiv, de viziune asupra realităților analizate, este în bună măsură responsabil pentru lipsa de acord între specialiștii care s-au pronunțat cu privire la numărul de stiluri funcționale ale unei limbi (v. capitolul III.3.).

În ciuda lipsei de consens, noțiunea de stil funcțional s-a dovedit utilă în recunoașterea unor dominante expresive și în

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

articularea unui program teoretic coerent și durabil, stilistica funcțională, prin care au fost impuse tehnici și instrumente moderne de analiză a faptelor de stil.

Modelul jakobsonian. Multe din tezele Cercului lingvistic de la Praga au cunoscut consacrarea internaţională prin activitatea prodigioasă a savantului de origine rusă Roman Jakobson (1896-1982). Adept al structuralismului funcțional, Jakobsob este considerat unul din cei mari lingviști ai secolului al XX-lea, iar ideile sale au impulsionat dezvoltarea multor arii de cercetare tradiționale și moderne din științele limbajului: fonetica și fonologia, gramatica, semantica, analiza discursului, antropologia lingvistică, poetica și stilistica, psiholingvistica, sociolingvistica etc. și a introdus sau a impus în cercetările de lingvistică concepte operaționale precum *marcare*, *opoziție binară*, *selecție și combinare*, *trăsătură distinctivă*, *universalii* ș.a. Acestui savant i se datorează și conceperea limbii ca *sistem de sisteme*, fiecare dintre sistemele constitutive ale diasistemului fiind organizat prin opoziții de tip structural-funcțional.

Conform acestei viziuni, nivelele de limbă (fonematic, morfematic, lexical și sintactic) sunt ansambluri sistematic organizate de elemente lingvistice ale căror identități se conturează prin relații de asemănare și de contrast.

De pildă, dacă se ia ca reper seria lexicală *a muri*, *a deceda*, *a sucomba*, *a pieri*, *a se săvârși*, *a adormi*, *a se curăța* și *a crăpa*, se observă că aceste cuvinte pot fi considerate sinonime, în virtutea asemănărilor de înțeles, însă între sensurile sinonimelor se manifestă contraste prin care este reglată folosirea acestor termeni în situații de comunicare distincte, ceea ce înseamnă că respectivele elemente lexicale au randament funcțional și expresiv deosebit, după cum observa, de altfel, și Tudor Vianu (v. supra).

Familia de cuvinte a verbului *a deceda* (deces, decedat) este frecvent întrebuințată în stilul administrativ-juridic. Drept

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

dovadă, actul oficial care se eliberează atunci când cineva moare se numește *certificat de deces*, realizări precum **certificat de pie(r)ire*, **certificat de adormire* sau **certificat de săvârșire* nefiind admise în limba română folosită actualmente în administrație și justiție.

Asemenea restricții subliniază că unele dintre elementele seriei sunt potrivite în anumite contexte, iar în altele nu. În plus, observăm că unele cuvinte au valoare denotativă (a muri, a deceda, a sucomba), în timp ce altele au valoare conotativă (a adormi, a se curăța, a crăpa), iar opoziția *denotație-conotație* indică faptul că sensurile se modelează în acord cu nevoile de comunicare ale vorbitorilor.

În anunțurile funerare sau comemorative publicate în paginile de mică publicitate ale ziarelor e aproape imposibil să întâlnim cuvinte ca *a se curăța* sau *a crăpa* deoarece ele sunt funcțional incompatibile cu asemenea contexte. Vom descoperi, în schimb, o paletă bogată de eufemisme lexicale și frazeologice care atenuează potențialul de șoc al anunțurilor funerare: *a trece în neființă*, *a pleca* (dintre noi), *a se stinge* (din viață), *a dispărea* (dintre cei vii) ș.a.m.d. Mai mult decât atât, deși constituenții seriei menționate se înscriu în relații de sinonimie, sferele lor semantice se corelează parțial. În raport cu *a muri*, *a sucomba* are ca marcă semantică trăsătura distinctivă [+subit], iar marca atrage atenția asupra cauzelor nenaturale sau șocante în care s-a produs moartea cuiva. Tot în raport cu *a muri*, al cărui spectru de uz este larg, paleta de întrebuințări a verbului *a deceda* este mai îngustă. Termenul este mai degrabă folosit în texte cu caracter public sau oficial și mai puțin în conversația familiară ori în scrierile literare.

În sfârșit, mai trebuie adăugat că seria lexicală luată ca exemplu nu are caracter închis (inventarul de cuvinte nu este strict limitat), ci permite ajustări în acord cu realitatea la care vorbitorii se raportează și cu atitudinile acestora față de respectiva realitate.

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

Considerată din unghiul pragmatico-stilistic al eticii şi politeții comunicative, seria analizată înglobează două clase de cuvinte:

a) o clasă de termeni ai reverenței, formată mai cu seamă din eufemisme conotate meliorativ: *a adormi*, *a se săvârşi*, *a se stinge* ș.a., potrivite în discursul public;

b) o clasă de termeni cu uz ireverențios, alcătuită din cuvinte conotate peiorativ: *a crăpa*, *a expira*, *a o mierli*, *a plesni* ș.a., utilizate în unele arii ale discursului privat, cum ar fi vorbirea familiară sau cea argotică.

Această bifurcare ne permite să formulăm constatarea că o distincție de ordin lingvistic (sens propriu - sens figurat) se corelează cu distincții de factură socio-culturală, deci non-lingvistică (politețe - impolitețe/cuviință - necuviință) pentru a contura nuanțările semantice solicitate de uz și, prin acestea, valori stilistice.

Revenind la importanța contribuțiilor lui Roman Jakobson, e important să notăm că, sub influența școlii formaliste ruse, a lingvisticii saussuriene, a ideilor novatoare ale lui Karl Bühler şi a preocupărilor științifice ale membrilor cercului praghez, autorul celui mai cunoscut model funcţional al comunicării verbale identifică şase factori constitutivi ai actului lingvistic, cărora le asociază şase funcţii, după cum urmează (cf. Diagrama 4):

1) *funcţia expresivă*, „concentrată asupra transmiţătorului, are ca scop exprimarea directă a atitudinii vorbitorului faţă de cele spuse de el" (Jakobson 1964: 88);

2) *funcţia conativă*, orientată către destinatar, determină atragerea şi angajarea acestuia în situaţia de comunicare (Jakobson 1964: 90);

3) *funcţia fatică*, asociată contactului, serveşte „în primul rând la stabilirea comunicării, la prelungirea sau la întreruperea ei" (Jakobson 1964: 91);

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

4) *funcţia metalingvistică*, axată pe cod, se manifestă când protagoniştii „simt nevoia să controleze dacă folosesc acelaşi cod” (Jakobson 1964: 92);

5) *funcţia referenţială*, asociată contextului „reflectă adoptarea unei poziţii faţă de referent” (Jakobson 1964: 88);

6) *funcţia poetică*, centrată pe mesaj, „proiectează principiul echivalenţei de pe axa selecţiei pe axa combinării” (Jakobson 1964: 95).

Diagrama 4: Modelul comunicativ jakobsonian

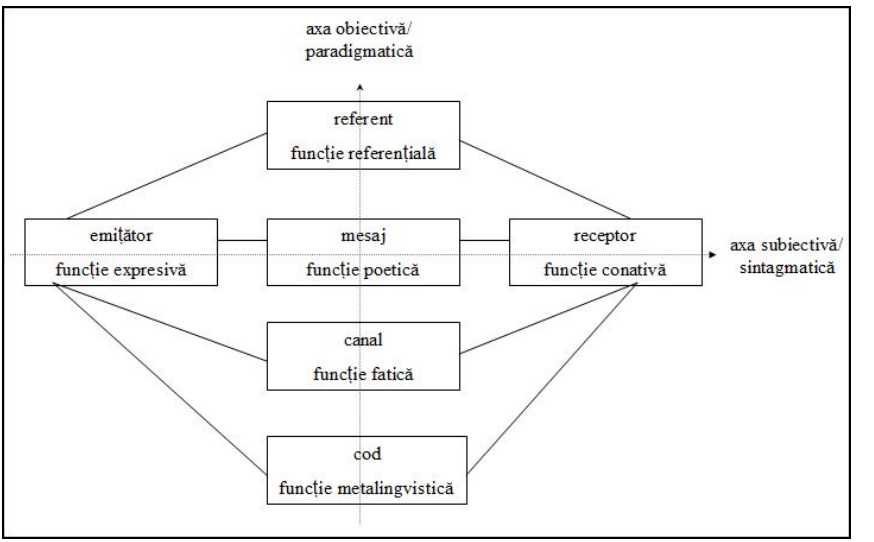

Fiecare funcţie este pusă în evidenţă prin diverse categorii de mărci lingvistice şi non-lingvistice.

În plan lingvistic, esenţa *funcţiei referenţiale* este dată de versatilitatea cuvintelor de a denumi ceea ce există sau se petrece în realitate şi în imaginaţie, dar reprezentarea celor percepute şi gândite nu se rezumă doar la resurse de ordin lingvistic, ci şi la mijloace de ordin extralingvistic.

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana ’98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

În vorbire, *funcția emotivă* este reliefată de interjecții afective (*of!*, *vai!*, *au!*, *aoleu!*), de un repertoriu finit de elemente paraverbale (intonație, tempo, accent), și de o gamă bogată de semne mimico-gestuale, multe dintre ele fiind mai sugestive decât vorbele. Manifestarea semiotică a acestei funcții nu poate fi, însă, restrânsă doar la aceste aspecte, ci trebuie extinsă la atitudini, habitudini și comportamente complexe și relevante din punct de vedere social și cultural: accesorii, frizură, machiaj, vestimentație etc.

Formele verbale tipice care pun în lumină *funcția conativă* sunt vocativele și imperativele, însă orientarea discursului dinspre un „eu" către un „tu" nu se limitează doar la aceste mărci, ci la întreaga pleiadă de efecte pe care comunicarea unui emițător le are asupra unui receptor.

Mărcile caracteristice ale *funcției fatice* sunt elementele ritualice care mențin deschis un anumit canal de comunicare. De exemplu, în genul epistolar actual, structurile și secvențele lingvistice specifice protocolului de deschidere al unei scrisori sau al unui e-mail au, deopotrivă, rolul de a sublinia identitatea canalului de desfășurare a comunicării și rolul de a fixa raporturile comunicative dintre protagoniști, fie acestea raporturi de egalitate (*Dragă Mihai*, *Iubite frate*, *Scumpă mamă* ș.a.) sau de inegalitate (*Onorată doamnă președinte*, *Stimate domnule profesor*, *Excelența Voastră* ș.a.). În comunicarea umană, semiotica elementelor fatice este cât se poate de consistentă și cuprinde, de la o epocă istorică la alta, de la o comunitate umană la alta și de la o situație de comunicare la alta, ceremonialuri dintre cele mai variate, ritualurile de întâmpinare și de despărțire fiind între cele cu reluare foarte frecventă.

Mărcile verbale care atestă acțiunea *funcției metalingvistice* au un temei incontestabil: orice vorbitor este totodată și ascultătorul propriilor producții comunicative. Asfel, vorbirea poate fi controlată, prelucrată și dirijată. Ori de câte ori locutorul

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

comentează („asta înseamnă că"), se corectează, nuanțează („nu am vrut să zic asta, ci că"), solicită explicații („Ce ai vrut să spui când ai zis că...?") sau definește ceva („Un palindrom este un șir de simboluri cu aceeași valoare, indiferent dacă sunt citite de la stânga la dreapta sau invers"), funcția metalingvistică intră în acțiune. Eficiența comunicării depinde în mare măsură de caracteristicile codurilor întrebuințate de protagoniști; în consecință, metacodificarea este un sistem de redundanță pe care ființele umane îl valorifică pentru a înlesni sau, dimpotrivă, pentru a îngreuna desfășurarea procesului comunicativ. Așa cum se poate lesne observa urmărind activitatea de comunicare a celor din jur, actul de comunicare nu e un act mecanic cu randament absolut, ci cuprinde, așa cum observă E. Coșeriu (1999: 30), „porțiuni de înțelegere", adică secvențe în care interlocutorii colaborează în vederea atingerii unui acord, și „porțiuni de neînțelegere", adică secvențe în care protagoniștii ori nu pot, ori nu doresc să se situeze în consens. Deși are un cert filon expresiv, relieful neînțelegerilor nu a fost foarte intens explorat în cercetarea stilistică (v. capitolul III.3.).

Funcția poetică determină proprietățile formale și de conținut ale mesajelor verbale, deci ei îi revine sarcina de a le fixa identitatea structurală. În concepția lui Jakobson (1971: 558), „funcția poetică (sau estetică) există cu necesitate [în toate mesajele – n.r.] și joacă un rol important atât în diacronia cât și în sincronia limbii". Deși acțiunea acestei funcții este frecvent și în mod eronat limitată la prezența figurilor de stil într-un text sau discurs, este important să observăm că specificul funcției poetice constă în „proiectarea principiului echivalenței de pe axa selecției pe axa combinării" (Jakobson 1971: 704).

Pentru înțelegerea acestei afirmații sunt necesare câteva precizări. Orice act de comunicare se întemeiază pe două operații fundamentale: 1. *selectarea* de către emițător a semnelor potrivite cu intențiile sale de comunicare și 2. *combinarea* semnelor într-

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

un mesaj adresat unui destinatar. În termenii lui Jakobson (*idem*) selecția „se realizează pe baza echivalenței, similarității și deosebirii, sinonimiei și antonimiei", în timp ce combinarea elementelor într-un șir se realizează prin contiguitate (succesiune). Cele două operații dezvăluie existența a două axe ale cadrului comunicativ, *axa paradigmatică* și *axa sintagmatică*[18], prin a căror „întretăiere" se constituie mesajul (cf. Diagrama 3).

Atunci când spune ceva cuiva, locutorul operează o selecție între unitățile din planul limbii și le înșiruie în planul vorbirii, în funcție de posibilitățile combinatorii ale unităților folosite.

Selecția se realizează din planul paradigmatic al limbii. În acest plan, semnele lingvistice au valori potențiale, virtuale, posibile. După ce selectează semnele potrivite, subiectul vorbitor le combină în planul sintagmatic al vorbirii, adică le înlănțuie pentru a construi o comunicare. În acest fel, el realizează un transfer dinspre virtual către real, dinspre general către particular, dinspre abstract către concret. Puse în vecinătate prin operația de combinare, unitățile limbii se condiționează reciproc și, prin intercondiționare, ele își actualizează din sfera de posibilități doar anumite valori, în funcție de tipul de informație ce se dorește a fi transmis.

„Pentru un enunț ca *Elevul studiază pentru examen*, vorbitorul selectează fiecare termen din mai multe clase de termeni posibili, de exemplu, în raport de sinonimie între ei, având în vedere şi perspectiva combinării lor într-o aceeaşi sintagmă: (1) student, şcolar, licean, elev, ucenic etc., (2) a învăţa, a (se) pregăti, a cerceta, a toci etc., (3) teză, concurs, examen etc.

[18] În viziune saussuriană, o *paradigmă* este o constelație de asocieri (de pildă, în conștiința vorbitorului, termenul *soare* se poate asocia, pe de o parte, cu *lumină*, *strălucire*, *căldură*, iar pe de altă parte, se poate asocia cu *mare*, *nisip*, *joacă* ș.a.m.d.), în timp ce o *sintagmă* este un șir de unități combinate pentru a crea o unitate de rang superior (de exemplu, cuvântul *dezmembrare* este o unitate complexă alcătuită din unități mai simple, afixe și radical: *dez+membr+a+re*).

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

„Studentul/ elevul se pregăteşte pentru examen." // „Studentul/ elevul învaţă pentru teză". (Irimia 2011: 131). Mecanismul este redat grafic în diagrama următoare:

Diagrama 5. *Selecţia* şi *combinarea*

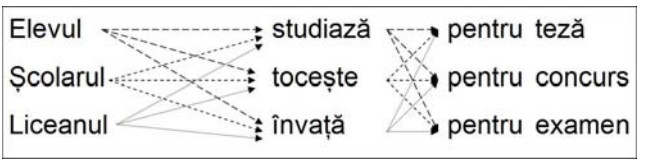

În comunicarea lingvistică, echivalenţele de tipul *elev - şcolar - licean* sau *a studia - a toci - a învăţa* favorizează posibilităţi combinatorii precum: *Elevul studiază pentru teză*, *Elevul tocește pentru examen* sau *Elevul învaţă pentru concurs*. Realizarea unuia dintre aceste enunţuri presupune excluderea celorlalte posibilităţi de construcţie sintagmatică concomitentă.

Pe de altă parte, în comunicarea estetică, în care paradigmaticul se proiectează în sintagmatic, „poetul nu mai alege un termen dintr-o clasă de sinonime; el propune o serie de echivalenţe pe care le desfăşoară în plan sintagmatic. Versul eminescian *Ea din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate* apropie, prin metaforă, *noapte* şi *amintire* într-o echivalenţă cu rol activ în procesul de constituire a semnificaţiei lirice, la polul creatorului, în declanşarea emoţiei estetice şi împlinirea semnificaţiei, la polul cititorului." (Irimia 2011: 131).

Arătând că funcţia poetică proiectează echivalenţele din plan paradigmatic în plan sintagmatic, Roman Jakobson nu neglijează faptul că această funcţie poate fi dominantă sau subordonată altei funcţii care se manifestă în cursul comunicării. Funcţia poetică este dominantă pe teritoriul artei, atunci când, graţiei imaginaţiei creatoare a fiinţei umane, proprietăţile

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

expresive ale mesajului sunt puse în prim plan[19], și este de importanță secundă în comunicarea non-artistică, atunci când mesajul nu mai contează în sine și pentru sine, ci este subordonat altor finalități comunicative.

Așadar, identitatea semiotică a fiecărui act de comunicare este conturată prin ierarhizarea diferită a celor șase funcții cardinale ale limbajului: „Deşi distingem şase aspecte esenţiale ale vorbirii, ar fi greu să găsim vreun mesaj verbal care să îndeplinească numai o singură funcţiune. Diversitatea nu rezidă din monopolul uneia dintre aceste multiple funcţiuni, ci din ordinea ierarhică diferită a funcţiunilor. Structura verbală a unui mesaj depinde în primul rând de funcţiunea predominantă" (Jakobson 1964: 88).

Afirmațiile jakobsoniene pun în lumină câteva aspecte esențiale pentru interpretarea adecvată a valorilor stilistice care ilustrează funcțiile asociate celor șase factori constitutivi ai actului de comunicare:

a) Nu trebuie considerat că fiecare funcție se manifestă în chip independent față de celelalte. Jakobson insistă cu îndreptățire asupra faptului că specificul oricărui act verbal rezultă din împletirea funcțiilor. În plus, unele funcții capătă importanță primară, devenind dominante, în timp ce altele rămân de importanță secundară sau nu se manifestă.

Această modulare a funcțiilor își are izvorul în dubla orientare a comunicării, dinspre locutor către obiectul comunicării, aspect reflectat în Diagrama 4 de axa verticală, a obiectivității, și dinspre locutor către interlocutor, aspect individualizat în aceeași diagramă de axa orizontală, a subiectivității. Am observat deja că cele două axe sunt fixate încă

[19] În arta modernă, limbajul artistic se semnifică adesea pe sine însuși, fapt subliniat chiar de Jakobson (1971: 704-705), care se raportează la „semioza introvertită" a muzicii, *un langage qui se signifie soi-même*.

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

din Antichitate, dacă ținem cont de modelul platonician adoptat și rafinat de Bühler.

b) Raportându-se la *organon*-ul bühlerian, Jakobson observă că, atunci când cineva vorbește cu altcineva despre ceva, cel ce comunică se și comunică (Tudor Vianu), dezvăluindu-și, sau dimpotrivă, disimulându-și trăirile și atitudinile față de ceea ce transmite. Aidoma actorilor, protagoniștii comunicării pot interpreta un rol.

c) Acțiunea celor șase funcții cardinale ale căror ierarhizări guvernează varietatea actelor de comunicare se cuvine extinsă și la alte sisteme semiotice decât limbile naturale. Această extindere este justificată de caracterul sincretic al actelor de comunicare omenești, dezvoltate prin recurs simultan sau alternativ la mai multe coduri (mimico-gestual, proxemic, vestimentar ș.a.). Între acestea, limba este codul dominant.

Obiecții aduse modelului jakobsonian. Modelul jakobsonian a fost criticat de E. Coşeriu (1994: 148-149), care a invalidat existenţa funcţiilor teoretizate de Jakobson (fatică, metalingvistică, poetică) şi adăugate modelului propus de Karl Bühler, model constituit din triada funcțiilor emotivă, de apel și de reprezentare. Astfel, lingvistul român arată că „nu există o funcţiune fatică care să poată fi deosebită de o funcţiune de apel, fiindcă în realitate această luare de contact (...) este numai partea iniţială a funcţiunii de apel" (*idem*). Funcţia metalingvistică este considerată o particularizare nejustificată a funcţiei de reprezentare „dat fiind că între lucrurile pe limbajul le poate reprezenta găsim şi limbajul" (*ibidem*). Și existența funcției poetice este negată întrucât „concentrarea în structura mesajului se poate prezenta în poezie, însă nu este ceea ce face ca poezia să fie poezie". În concepția lui Coșeriu, nu proprietățile mesajului sunt determinante în arta limbajului, ci faptul că limbajul poetic încetează să mai descrie o realitate, așa cum se întâmplă în comunicarea lingvistică și „construiește o realitate" (*idem*). Mai

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

mult decât atât, funcțiile jakobsoniene nu sunt funcții ale limbii, ci funcții ale actului de comunicare. Prin urmare, ele nu vizează mecanisme ale limbii-sistem, ci funcționarea vorbirii și ancadramentul normativ al comunicării.

În ciuda obiecțiilor formulate de E. Coşeriu, modelul comunicativ avansat de Roman Jakobson s-a impus în lumea ştiinţifică.

Dezvoltată în continuitatea ideilor promovate de lingviștii din Cercul de la Praga, identitatea funcţiei poetice stă în legătură cu specificul mesajului verbal. Deosebirea între *mesaje non-artistice* şi *mesaje artistice* - distincţie adoptată, în stilistica românească, de unii specialişti (Miclău 1971; Coteanu 1973) - este implicit trasată de Jakobson (1964: 93) şi subliniază importanţa funcţiei poetice, considerată funcţie dominantă a comunicării estetice: „Funcţiunea poetică nu este singura funcţiune a artei verbale, însă este funcţiunea ei dominantă, determinantă, pe când în toate celelalte activităţi verbale ea se manifestă doar ca un element constitutiv, subsidiar, accesoriu."

Această consideraţie se înrudeşte, în bună măsură, cu viziunea teoretică a lui Jan Mukařovský (1964: 64), având în vedere că, în descrierea relaţiei dintre *funcţia estetică* şi *limbajul poetic*, esteticianul praghez avansează o idee similară: „Limbajul poetic - afirmă Mukařovský - este o formă funcţională specială a limbii în care, spre deosebire de celelalte dialecte funcţionale, funcţia estetică tinde să predomine".

Unul din exemplele oferite de autor este sugestiv. Spre deosebire de mesajul publicitar, în care *esteticul* este pus în slujba unui efect comunicativ, prin împletirea funcţiei estetice cu funcţia instrumentală (practică), opera poetică devine „un tot indivizibil şi constituie o valoare estetică, un fenomen complex, care este, în acelaşi timp unic şi regulat" (Mukařovský, în Garvin 1964: 65).

De altfel, statutul funcţiei poetice - funcţie centrată pe mesaj şi dominantă în arta literară - nu numai că a determinat

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

delimitarea unui nou câmp de cercetare, cel al poeticii[20], dar a amplificat dezbaterile referitoare la complexitatea dimensiunii stilistice a operei literare.

Prin raportare critică la modelul jakobsonian, M. Riffaterre a dezvoltat o teorie a receptării operei literare[21] motivată de ideea

[20] Poetica este „o parte constitutivă a lingvisticii, care se ocupă de raporturile dintre funcţiunea poetică şi celelalte funcţiuni ale limbajului. În sensul mai larg al cuvântului, poetica se ocupă de funcţiunea poetică nu numai în poezie, unde această funcţiune este suprapusă celorlalte funcţiuni ale limbajului, dar şi în afara poeziei, atunci când o altă funcţiune se suprapune funcţiei poetice" (Jakobson 1964: 97). Convergenţa dintre stilistică şi poetică a favorizat studierea „artei literare concepută ca o creaţie verbală" (Ducrot/Schaeffer 1996: 127). Într-o anumită măsură, cele două discipline au preocupări comune: descrierea trăsăturilor definitorii ale textului literar, particularităţile structural – expresive ale textului, ansamblul opoziţiilor prin care scriitorul concepe şi dezvoltă mecanismele de generare a semnificaţiilor literare, întemeierea imaginarului textual, natura relaţiilor dintre protagoniştii actului de comunicare literară etc.
În studiile de stilistică literară, limba nu este considerată doar un simplu vehicul în care scriitorul transpune lumea pe care o imaginează sau la care se raportează, ci devine, într-un anumit sens, principiu de structurare a textului, prin complexitatea relaţiilor de semnificare în care intră semnele constituente. Pe lângă specificul organizării formale a textului, limba este substanţa din şi prin care ia naştere conţinutul lumii ficţionale. În interiorul textului literar, raportul *om - limbă - lume* primeşte o identitate specifică, *agent - semnificaţie artistică - univers ficţional*. Înţelegând prin agent fie creatorul textului (autorul), fie alter ego-urile acestuia (naratorul sau personajul), fie receptorul textului (cititorul), se poate aprecia că literaturitatea, ca trăsătură distinctivă a unei clase de texte, se poate defini ca ansamblu de organizări lingvale pe baza cărora se formează şi se dezvoltă expresivitatea artistică şi prin intermediul cărora se realizează transfigurarea semnificaţiei de tip lingvistic în semnificaţie literară. Aceste organizări impun specificul expresiv şi identitatea funcţională a stilului beletristic prin absolutizarea individualităţii şi originalităţii artistice. Ca „*locutor privilegiat*", scriitorul se înscrie în realitatea profundă a limbii şi îi transformă în mod esenţial identitatea, prin crearea unor modele culturale (Spitzer 1970: 53-54). Ca instrument de cultură, limba devine, deopotrivă, ilustrare a culturii şi expresie a efortului de înscriere a cunoaşterii artistice în universalitate, iar actul de creaţie literară poate fi considerat o modalitate de dezmărginire a lumii fenomenale, prin întemeierea de lumi imaginare.

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

că stilistica trebuie să fie „o lingvistică a efectelor mesajului" (Riffaterre 1971: 146).

Considerând că denumirea de *funcţie poetică* este prea restrictivă faţă de conţinutul desemnat, Riffaterre propune înlocuirea acestui concept cu cel de *funcţie stilistică*, acordându-i şi un nou statut: „aş obiecta că numai două funcţii sunt întotdeauna prezente - stilistică şi referenţială - şi că funcţia stilistică e singura centrată pe mesaj în timp ce celelalte au în comun faptul că sunt orientate spre ceva exterior mesajului şi că organizează discursul în jurul emiţătorului, receptorului şi al conţinutului. De aceea, pare mai adecvat să se afirme că orice comunicare este structurată prin cele cinci funcţii direcţionale, şi că intensitatea sa (de la expresivitate până la artă) este modulată prin funcţia stilistică. Este ceea ce funcţia stilistică impune constant funcţiei referenţiale" (Riffaterre 1971: 154).

Se remarcă, aşadar, că identitatea mesajului este determinată de co-prezenţa funcţiilor stilistică şi referenţială, însă numai funcţia stilistică este centrată pe mesaj, deoarece contează doar „efectul semnului asupra destinatarului" (*idem*: 155) şi nu „maniera mai mult sau mai puţin completă, mai mult sau mai puţin fidelă prin care el (semnul - n.r.) reprezintă realitatea" (*ibidem*).

Din perspectiva lui Riffaterre, funcţia stilistică modulează interacţiunea şi ierarhizarea celorlalte cinci funcţii şi are statutul de funcţie tutelară în constituirea identităţii expresive a mesajului, fiind responsabilă cu stabilirea profilului stilistic al actului de comunicare verbală: „intensitatea, expresivitatea structurii, *oricare ar fi organizarea acesteia* este determinată de decalajul pe care i-l impune funcţia stilistică. Decalajul merge de la

[21] „Sarcina stilisticii este, deci, de a studia limbajul din punctul de vedere al receptorului, deoarece reacţiile şi ipotezele acestuia asupra intenţiilor emiţătorului, precum şi judecăţile sale de valoare sunt tot atâtea răspunsuri la stimulii codificaţi în secvenţa verbală." (Riffaterre 1971: 146).

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

expresivitatea simplă la organizarea estetică." (Riffaterre 1964: 77).

În stilistica românească, o interpretare nuanţată a relaţiei dintre teoria jakobsoniană şi concepţia lui Riffaterre îi aparţine lui Dumitru Irimia, care apără poziţia ştiinţifică exprimată de R. Jakobson şi propune înţelegerea funcţiei stilistice ca funcţie ce determină identitatea stilistică a oricărui text lingvistic: „în orice tip de comunicare intervine şi o funcţie stilistică, prin care comunicarea „este modulată"; este o funcţie supraordonată, care orientează întreg procesul de verbalizare a lumii extraverbale prin actualizarea limbii (ca sistem abstract) în text (ca structură concretă). Gradul şi modul specific de participare a funcţiilor particulare la desfăşurarea funcţiei globale a limbii, raporturile dintre ele în actul lingvistic concret sunt orientate de acţiunea acestei funcţii supraordonate care guvernează constituirea unei identităţi specifice a textului, prin dezvoltarea dimensiunii lui stilistice, dimensiune, de asemenea, supraordonată." (Irimia 1999: 33).

Lingvistica sistemic-funcțională. Noțiunile-cheie impuse prin activitatea științifică a membrilor cercului praghez au avut ecou și în alte școli de gândire și analiză lingvistică. Unul din reprezentații cei mai de seamă ai funcționalismului britanic, M. A. K. Halliday (n. 1925), a conceput un model în care tezele saussuriene și unele din cercetările lingviștilor praghezi (Halliday 2006: 443) au fost valorificate pentru a descrie limba ca sistem semiotic cu fundament social: „Funcțiile sociale ale limbii determină cu certitudine tiparele varietăților lingvistice, adică ale varietăților „diatipice" sau registrelor; clasa registrelor sau repertoriul lingvistic al unei comunități ori al unui individ derivă din multitudinea de întrebuințări ale limbii în cadrul unei culturi sau subculturi" (Halliday 2003: 298).

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

Caracterul holist al concepției lui Halliday este reliefat de fructificarea teoriei sistemic-funcționale în aproape toate ramurile mari ale lingvisticii: fonologie, gramatică și semantică, analiza discursului, stilistică, sociolingvistică, lingvistică computațională, și psiholingvistică (Prakasam, în Strazny 2005: 437).

Sub influența ideilor antropologului Bronislaw Malinowski (1884-1942), care observa că funcționarea în câmp social a limbii își lasă amprenta asupra structurilor lingvistice, Halliday rafinează și dezvoltă proiectul profesorului său, J. R. Firth (1890-1960), de a evidenția impactul pe care uzul socio-lingvistic îl are în planul limbii-sistem.

Prin raportare la vorbirea copiilor, lingvistul britanic identifică trei tipuri de funcții corelate care guvernează comportamentul discursiv al micilor vorbitori: a) funcția *instrumentală*, a lui „vreau", de satisfacere a nevoilor materiale; b) funcția *reglatoare*, a lui „fă cum îți spun eu", de influențare și dirijare a comportamentului altcuiva și c) funcția *interactivă*, a lui „tu și eu", de stabilire a legăturilor cu cei din jur.

În procesul de maturizare a ființei umane, pe măsură ce vorbitorul își perfecționează abilitatea de a comunica cu ceilalți și de a stăpâni o mare diversitate de resurse, tehnici și strategii comunicative, cele trei funcții de bază devin macrofuncții, „reflexe lingvistice foarte abstracte ale paletei largi de întrebuințări sociale ale limbii" (Halliday 2003: 311) și nu mai guvernează vorbirea propriu-zisă, ci gramatica limbii-sistem.

În această accepție secundă și generală, *funcție* nu mai înseamnă uz, ci *potențial de semnificare vast și complex* (Halliday 2003: 314). Pentru a nu se crea confuzii terminologice, termenul funcție este rezervat pentru a trimite la tot ceea ce ține de problematica uzului, iar termenii *macrofuncție* și *metafuncție* sunt introduși pentru a face referire la reprezentările și schemele abstracte ce guvernează actele lingvistice. În abordarea funcțional-sistemică propusă de Halliday, funcția de comunicare

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

a limbii se manifestă în triplă ipostază: *ideațională*, *interpersonală* și *textuală*. Funcția ideațională reflectă cunoașterea pe care indivizii o au despre lume. Prin intermediul funcției interpersonale se exprimă rolurile indivizilor în câmp social. Funcția textuală reliefează capacitatea umană de a (re)produce și de a înțelege diverse tipuri de acte lingvistice. Cu alte cuvinte, prin limbă se exprimă cunoașterea, se manifestă relațiile interumane și se creează textura semiotică a realității.

În istoria reflecțiilor despre limbaj, teoria sistemic-funcțională este precedată de modelul semiotic propus de filosoful american Charles Morris (1901-1979), în viziunea căruia orice semn folosit în comunicare umană se înscrie simultan în trei dimensiuni, dimensiunea semantică, definită ca relaţie între un semn şi obiectul de cunoaştere pe care semnul îl reprezintă, dimensiunea sintactică, considerată ca relaţie a unui semn cu un alt semn şi dimensiunea pragmatică, interpretată ca relaţie între indivizi şi semnele pe care aceştia le întrebuinţează.

Paralela dintre cele două canoane teoretice este evidentă. Dimensiunii semantice (semn-obiect) din viziunea lui Morris îi corespunde *funcția ideațională* din abordarea lui Halliday, dimensiunea pragmatică (utilizator-semn) concordă cu *funcția interpersonală*, iar dimensiunea sintactică (semn-semn) se acordă cu *funcția textuală*. În ciuda similarităților, între semiologia generală a lui Morris şi funcționalismul sistemic al lui Halliday există deosebiri remarcabile, una dintre ele fiind aceea că, pe terenul cercetărilor de analiza discursului, de lingvistica textului și de pragma-stilistică, concepția cercetătorului englez a avut înrâurire atât asupra studiilor privind existența și pertinența funcțională a registrelor comunicative (v. capitolul III.2.) cât și asupra unora din preocupările de lingvistică cognitivă.

Parcursul critic din această secțiune a avut sarcina de releva că funcția stilistică, interpretată ca ipostază a funcției de comunicare prin care se fixează identitatea expresiv-funcțională a

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)

unui text sau discurs, se dovedeşte un instrument conceptual valoros în analiza actelor de limbaj, considerate din perspectiva finalităţilor urmărite de vorbitori. În ciuda deosebirilor terminologice (*funcţie estetică*, pentru Mukařovský; *funcţie poetică*, pentru Jakobson; *funcţie stilistică*, pentru Riffaterre) şi de conţinut atribuit acestui tip de funcţie - fapt firesc în istoria ştiinţelor limbii[22] - se poate admite că şcolile de lingvistică funcţională au avut contribuţii majore la descrierea diferitelor categorii de stiluri, structurate din unghiul unor finalităţi expresive specifice.

[22] Pe altă parte, trebuie acceptat că, în problema funcţiilor limbii, „s-au propus atâtea şi atâtea denumiri, încât s-a creat impresia că oricărei relaţii particulare, oricărei destinaţii mai mult ori mai puţin accidentale a limbii i se poate da numele de funcţie." (Coteanu 1973: 78).

BDD-B381-09 © 2014 Vasiliana '98
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:04:32 UTC)